

УДК 630:651.7

А. І. Карпук,

д. е. н., професор, директор, відокремлений підрозділ
НУБіП України "Боярська лісова дослідна станція", м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-2920-8131

О. М. Олексієвець,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-8658-438X

Т. С. Миклуш,

к. е. н., м. Львів

ORCID ID: 0000-0003-2522-1478

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.23.25

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСТІЙНИХ ЛІСОКОРИСТУВАЧІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

A. Karpuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Director, Separate Division of National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine "Boyarka forest research station", Kyiv

O. Oleksiievets,

Postgraduate student, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

T. Myklush,

PhD in Economics, Lviv

ENSURING DIVERSIFICATION OF PRODUCTION AND ECONOMIC ACTIVITIES OF PERMANENT FOREST USERS IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION: SOCIAL, ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC ASPECTS

Доведено, що диверсифікація виробничо-господарської діяльності лісогосподарських підприємств виступає важливою умовою активізації ділової активності у багатолісних районах, особливо в умовах децентралізації влади та завершення процесу створення об'єднаних територіальних громад. Встановлено, що основними напрямками диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів в умовах децентралізації виступають: збільшення площі заліснення та лісовідновлення, нарощення обсягів лісозаготівель та об'ємів транспортування деревини, будівництво лісових доріг, модернізація консервних цехів, заготівля другорядних лісових матеріалів та побічне лісокористування, збільшення обсягів переробки лісосічних відходів та відходів лісопилення, розширення площі мисливських угідь, розбудова об'єктів рекреаційної інфраструктури. Обґрунтовано, що реалізація пріоритетних напрямів диверсифікації діяльності лісогосподарських виробництв дасть можливість забезпечити: розширення просторового базису для нарощення потенціалу лісового біорізноманіття, зокрема приросту недеревної сировини; введення додаткових потужностей у переробних цехах та збільшення обсягів продажу необробленої деревини; зниження операційних витрат та підвищення конкурентоспроможності готової продукції; підвищення обсягів виробництва готової продукції з високою доданою вартістю; нарощення обсягів заготівлі недеревної сировини, зокрема цінної лікарської сировини; збільшення обсягів виробництва паливних деревних продуктів; нарощення поголів'я мисливської фауни; підвищення ефективності використання несировинних користностей лісу. Встановлено, що розроблення та інституціоналізація механізмів реалізації пріоритетних напрямів диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів дасть можливість

отримати соціо-еколого-економічний ефект, який полягатиме у зростанні частки доданої вартості лісового господарства у ВВП країни, структурній перебудові регіонального господарського комплексу, збільшенні надходжень до публічних бюджетних та позабюджетних фондів, зростанні рівня зайнятості та самозайнятості місцевого населення. Доведено, що в результаті диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів сформуються нові полюси росту в господарських комплексах багатолісних районів, що дасть можливість прискорити темпи соціально-економічного піднесення сільських депресивних територій та підвищити рівень господарської самодостатності об'єднаних територіальних громад.

It is proved that the diversification of production and economic activities of forestry enterprises is an important condition for activating business activity in multi-wooded areas, especially in the context of decentralization of power and the completion of the process of creating united territorial communities. It is established that the main directions of diversification of activities of permanent forest users in the conditions of decentralization are increasing the area of afforestation and reforestation, increasing the volume of logging and transportation of wood, construction of forest roads, modernization of canning shops, harvesting of secondary forest materials and side forest use, increasing the volume of processing of cutting waste and sawmill waste, expanding the area of hunting grounds, development of recreational infrastructure. It is proved that the implementation of priority areas of diversification of forest production activities will provide an opportunity to ensure: expanding the spatial basis for building the potential of forest biodiversity, in particular the growth of non-wood raw materials; introducing additional capacities in processing shops and increasing sales of untreated wood; reducing operating costs and increasing the competitiveness of finished products; increasing the production of finished products with high added value; increasing the volume of harvesting of non-wood raw materials, in particular valuable medicinal raw materials; increasing the production of fuel wood products; increasing the number of hunting fauna; increasing the efficiency of using non-raw forest benefits. It is established that the development and institutionalization of mechanisms for implementing priority areas of diversification of activities of permanent forest users will make it possible to obtain a socio-ecological and economic effect, which will consist in an increase in the share of added value of forestry in the country's GDP, structural adjustment of the regional economic complex, an increase in revenues to public budget and extra-budgetary funds, an increase in the level of employment and self-employment of the local population. It is proved that as a result of the diversification of the activities of permanent forest users, new growth poles will be formed in the economic complexes of multi-wooded areas, which will make it possible to accelerate the pace of socio-economic recovery of rural depressed territories and increase the level of economic self-sufficiency of united territorial communities.

Ключові слова: диверсифікація, лісогосподарське виробництво, модернізація, структурна перебудова, паливні деревні продукти, зайнятість, публічні бюджетні та позабюджетні фонди.

Key words: diversification, forestry production, modernization, structural adjustment, fuel wood products, employment, public budget and extra-budgetary funds.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Постійні лісокористувачі відіграють вагомую роль в соціально-економічному піднесенні територій, які виступають ареалом концентрації лісових благ. В умовах поглиблення процесів децентралізації перед постійними лісокористувачами відкриваються нові можливості як у частині підвищення рівня капіталізації наявного потенціалу, так і в частині зростання соціальної, економічної та екологічної ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. За таких умов диверсифікація виробничо-господарської діяльності постійних лісо-

користувачів виступає необхідною умовою раціональнішого використання деревної та недеревної сировини, а також несировинних користностей лісу у відтворювальному процесі. Саме диверсифікація діяльності створює умови для збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, що дасть можливість створити нові робочі місця та збільшити надходження податків та зборів до публічних бюджетів і позабюджетних публічних фондів. Програмування диверсифікації діяльності державних та комунальних лісогосподарських підприємств має відштовхуватися від базового постулату, згідно з яким економічні пріоритети повинні бути узгоджені з соціальними цілями та екологічними обмеженнями.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність активізації процесів диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів розглядається у працях Н. Борис, Т. Глущенко, А. Дейнеки, В. Добрянської, І. Нетробчук, Ю. Шведюк через призму модернізації системи управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах, перегляд стратегічних пріоритетів поведінки лісогосподарських підприємств на ринку промислових круглих матеріалів, оцінювання еколого-економічної ефективності лісовідновлення на землях лісового фонду, впровадження різноманітних видів та форм зеленого туризму у лісових біогеоценозах [1—5].

При виборі пріоритетів диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів необхідно виходити з того, як вважає І. Нетробчук, що ліс є базовим чинником прискорення соціально-економічного розвитку конкретного регіону, незалежно від його спеціалізації та природнокліматичних умов [4]. Тобто програмування диверсифікації лісокористування та переробки деревних і недеревних ресурсів має базуватися на підходах, які розглядають ліс важливим компонентом відтворювальних пропорцій і враховують його еколого-економічну та соціально-економічну значимість.

Виходячи з вагомості лісу в забезпеченні сприятливих умов життєдіяльності та відтворення потенціалу довкілля варто враховувати комплекс обмежень, що стосується господарського освоєння лісової складової національного багатства, а також масштабів та темпів лісовідновлення і лісовідтворення. А. Дейнека обмежуючим диверсифікацію діяльності постійних лісокористувачів чинником вважає комплекс ризиків, які виникають в умовах посилення техногенного впливу на лісові екосистеми. На його думку, управління ризиками у лісовому господарстві потребує охоплення широкого спектра потенційних ризиків, кількісний та якісний аналіз прояву відповідних негативних для лісових екосистем явищ у минулому, прогнозування майбутніх ризиків та прийняття відповідних управлінських рішень [2]. Тобто стратегування диверсифікаційних процесів має базуватися на системному оцінюванні ризиків та розробленні превентивних заходів, які упереджуватимуть еколого-деструктивні та природо-руйнівні процеси у лісових біогеоценозах.

Також заслуговує на увагу при визначенні стратегічних пріоритетів диверсифікації діяль-

ності постійних лісокористувачів думка Ю. Шведюк, яка вважає, що необхідно враховувати доцільність подолання невідповідності вікової структури лісів, необхідність розширення площі природних корінних деревостанів, потребу в підвищенні продуктивності та екологічної стійкості лісів, потребу в підвищенні якості всього спектра послуг лісових екосистем [5]. Тобто фактор розширеного відтворення лісосировинного потенціалу має залишатися базовим детермінантом діяльності постійних лісокористувачів незалежно від урізноманітнення виробничої програми та видів діяльності.

Доцільність диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів впливає з необхідності розширення переліку каналів залучення інвестицій у модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісогосподарського та деревообробного виробництва. Зокрема, В. Добрянська та Т. Глущенко диверсифікацію діяльності суб'єктів лісогосподарського підприємництва розглядають через призму закупки нового обладнання, що дасть змогу випускати нові товари, розвинути бізнес лісозаготівель та виробництва товарів із дерева, що повинно забезпечити необхідний рівень прибутковості не за рахунок підвищення ціни на випущену продукцію, а завдяки підвищенню ефективності використання нових ресурсів, випуску нових товарів, розширення виробництва і оптимізації витрат [3, с. 22].

Певною логікою також відзначаються підходи стосовно необхідності диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів з огляду на наявність інституціонального обмеження на вивіз необробленої деревини та кон'юнктурні коливання на глобальних ринках дерев'яної продукції. На думку Н. Борис, необхідно удосконалити товарну структуру експорту, оскільки експорт великої частки дров є недоцільним з точки зору прибутковості та нераціонального використання деревини; збільшити обсяги експорту продукції вищого ступеня обробки, що забезпечить підвищення експортних цін на таку продукцію; здійснювати зовнішню торгівлю лісопродукцією з високою часткою доданої вартості, яка б ґрунтувалася на засадах національної еколого-економічної політики у сфері міжнародної торгівлі деревиною [1, с. 17]. Тобто диверсифікація розглядається Н. Борис як важлива умова послаблення сировинної спрямованості вітчизняного експорту деревної маси і налагодження виробництва видів продукції з високою доданою вартістю, які користуються попитом на міжнародному та національному ринках.

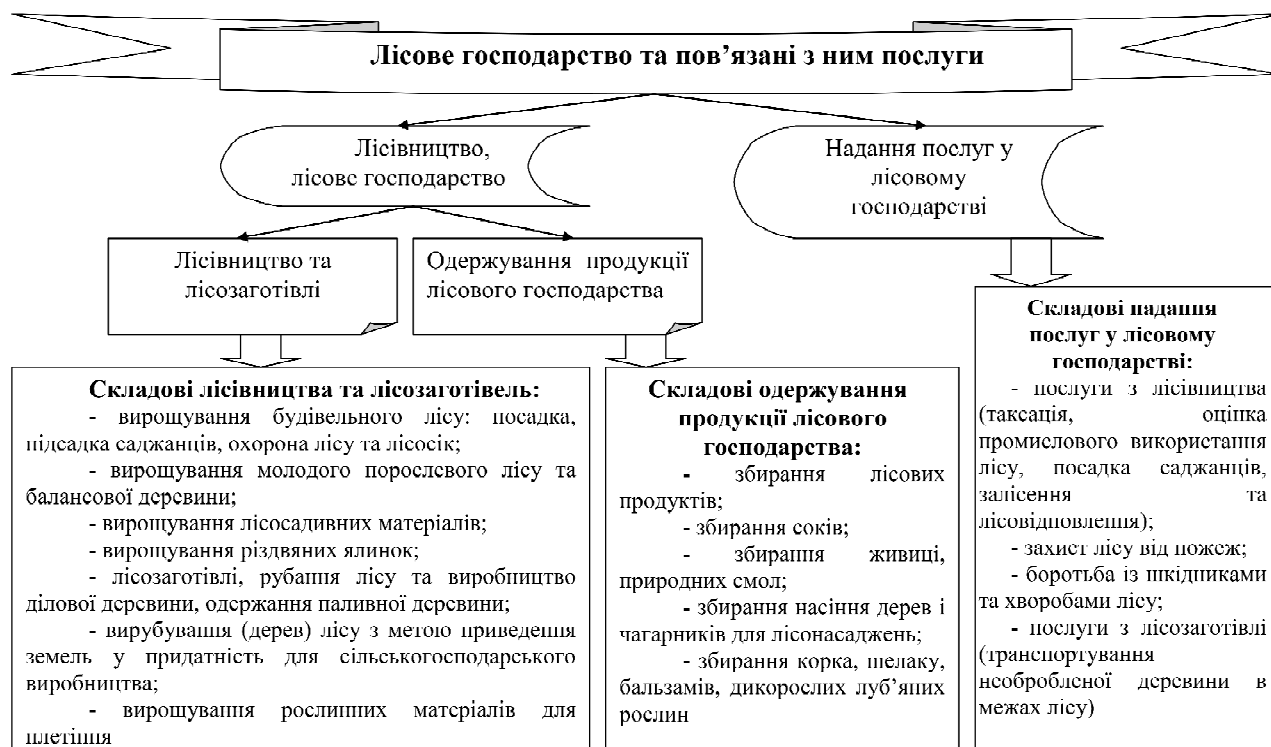

Рис. 1. Структуризація основних видів діяльності постійних лісокористувачів

Виходячи з приведених авторських підходів щодо детермінації причин диверсифікації виробничо-господарської діяльності державних та комунальних лісогосподарських підприємств та власних теоретичних узагальнень, можна стверджувати, що диверсифікаційні процеси в секторі суб'єктів лісогосподарського підприємництва мають корелювати з врахуванням всієї гамми соціальних, екологічних та економічних аспектів лісорозведення, заліснення, лісовідновлення, лісовідтворення, захисту та охорони лісів в контексті дотримання базових принципів соціально-економічного піднесення територій, які є ареалом концентрації лісоресурсних благ.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розроблення перспективних напрямів забезпечення диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів в умовах децентралізації з врахуванням соціальних, екологічних та економічних аспектів господарського освоєння лісосировинного потенціалу та використання несировинних корисностей лісів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для постійних лісокористувачів, які функціонують у різних природнокліматичних зонах, у теперішніх умовах дефіциту бюджетного

фінансування потреб лісового господарства стратегічним пріоритетом слід визначити диверсифікацію виробничо-господарської діяльності. Але форми та методи такої диверсифікації мають застосовуватися вже виходячи з наявного лісоресурсного потенціалу, техніко-технологічного рівня лісозаготівель, наявності чи відсутності власної лісопереробки.

Діяльність постійних лісокористувачів є чітко регламентованою у відповідності з державними класифікаторами. На рисунку 1 приведено структуризацію основних видів діяльності постійних лісокористувачів, згідно з якою основними видами діяльності виступають: лісівництво, лісозаготівлі, одержання продукції лісового господарства, а також надання послуг у лісовому господарстві. Діяльність, яка охоплює лісівництво та лісозаготівлі, передбачає комплекс заходів, які потребують відповідної виробничо-технічної бази та кваліфікованих кадрів, що дасть можливість забезпечувати відновлення, відтворення, охорону та захист лісу у відповідності з науково обґрунтованими нормами та стандартами.

Вагомою складовою лісівництва та лісозаготівель виступає вирощування будівельного лісу, що охоплює посадку, підсадку саджанців, охорону лісу та лісосік; вирощування молодого порослевого лісу та балансової деревини; вирощування лісосадивних матеріалів. В останні роки значна увага на загальнонаціонально-

му рівні приділяється вирощуванню лісосадивних матеріалів у зв'язку з необхідністю інтенсифікації лісорозведення та прискорення процесів приросту деревної маси основних лісоутворюючих порід і створення тим самим якісної ресурсної бази для розвитку переробних ланок лісового сектора. Вагоме значення у виробничо-господарській діяльності постійних лісокористувачів належить лісозаготівлям, рубанню лісу, виробництву ділової деревини, одержанню паливної деревини.

Спостерігається висхідна тенденція у виробництві паливної деревини у зв'язку з тим, що зростає роль паливних дров в забезпеченні енергетичних потреб соціальної інфраструктури та домогосподарств окремих категорій населених пунктів, в першу чергу сіл та селищ, через перманентне зростання вартості традиційних енергоносіїв, зокрема природного газу та вугілля. Більше того, у зв'язку з введенням заборони на вивезення необробленої деревини паливні дрова стали важливим інструментом отримання валютної виручки постійними лісокористувачами, що в умовах фактичної відсутності бюджетного фінансування потреб лісового господарства виступає необхідною умовою фінансування лісогосподарських заходів, а також оновлення основних засобів.

Складовими лісівничої діяльності та лісозаготівель постійних лісокористувачів виступають: вирощування різдвяних ялинок, вирубування дерев з метою приведення земель у придатність для сільськогосподарського виробництва, вирощування рослинних матеріалів для плетіння. В умовах, коли значні площі земель сільськогосподарського призначення піддалися залісненню, потреба в приведенні земель у придатність для сільськогосподарського виробництва значно зросла. Тобто постійні лісокористувачі, реалізуючи цей вид діяльності, забезпечуватимуть розширення просторового базису сільськогосподарського виробництва. Вирощування рослинних матеріалів для плетіння є швидко окупним видом діяльності, оскільки такі рослинні матеріали є швидкоростучими насадженнями і дають можливість забезпечувати прискорену ротацію культур.

Процес надання послуг у лісовому господарстві є важливою ланкою діяльності постійних лісокористувачів з огляду на необхідність створення умов для наукового обґрунтованого ведення лісового господарства та використання екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами. До таких послуг відносяться: послуги з лісівництва (таксація, оцінка промислового використання лісу,

посадка саджанців, заліснення та лісовідновлення); захист лісу від пожеж; боротьба із шкідниками та хворобами лісу; послуги з лісозаготівлі (транспортування необробленої деревини в межах лісу).

Важливе значення у системі розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу постійних лісокористувачів відіграють послуги з управління лісовим господарством; послуги з підготування лісосік; послуги на лісосіці; послуги з транспортування та трелювання дерев; послуги з первинного оброблення деревини; послуги з навантаження і розвантаження деревини; інші послуги в лісовому господарстві. Водночас поглиблення процесів децентралізації влади і реформи місцевого самоврядування та приєднання України до міжнародних лісівничих конвенцій вимагають диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів.

Диверсифікація діяльності для державних та комунальних лісогосподарських підприємств — основна передумова забезпечення зростання притоку інвестицій, необхідних для модернізації та реконструкції основного капіталу лісогосподарського, лісозаготівельного та деревообробного виробництва, а також створення нових точок економічного зростання в умовах поглиблення децентралізації.

Виходячи з вагомості лісу у забезпеченні сприятливих умов життєдіяльності та зміцненні стійкості біогеоценозів необхідним при здійсненні диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів є врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів лісовідтворення та господарського освоєння лісосировинного потенціалу. Необхідно забезпечити врахування екологічних аспектів лісокористування, оскільки ліс є складною еколого-ресурсною системою, яка забезпечує стабільність функціонування не лише лісових біогеоценозів, але і природно-ресурсних комплексів загалом. В першу чергу варто забезпечити відновлення і поліпшення лісів, а також використання спілої деревини. Ефективніше відновлення лісів стане можливим за умови наявності сучасних лісових селекційно-насіньових комплексів та стану виробничо-технічної бази лісовідтворення та лісорозведення, що потребує залучення додаткових інвестицій як за рахунок внутрішніх джерел, так і за рахунок залучених та позикових коштів.

Постійні лісокористувачі повинні створювати умови для усунення прецедентів нераціонального та марнотратного використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини. Усунення марнотратності стане можливим за

умови застосування технології комплексного використання деревини, зокрема утилізації лісосічних відходів та відходів лісопилення. Для забезпечення прискорених темпів приросту деревної маси лісова охорона має своєчасно усувати прояви пошкодження підросту в лісах. Для нарощення потенціалу побічного лісокористування та створення кормової бази для мисливських тварин постійні лісокористувачі повинні забезпечувати ефективніше використання сінокосів і пасовищних угідь на землях лісового фонду. Необхідно нарощувати масштаби агролісомеліорації та запобігати знищенню полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень. Доповнювати комплекс агролісомеліоративних заходів має реінжиніринг лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях лісогосподарського призначення.

Врахування економічних аспектів диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів має базуватися на нарощенні ресурсної бази деревообробного виробництва та інших ланок лісового сектора на основі застосування комплексу регуляторних заходів. Насамперед необхідною є державна фінансова підтримка заходів щодо покращення породно-вікової структури лісоутворюючих порід, нарощення потенціалу недревної сировини та мисливської фауни. Виходячи з передового іноземного досвіду, пріоритетом диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів має стати також комплекс заходів щодо розбудови мисливського господарства та об'єктів рекреаційної інфраструктури, що дасть можливість на порядок збільшити рівень ефективності використання потенціалу несировинних користостей лісів.

Поглиблення процесів децентралізації влади призвело до перенесення центрів тяжіння в соціально-економічному розвитку на рівень об'єднаних територіальних громад, що вимагає корекції соціальних цілей диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів. Введення додаткових виробництв, зокрема стосовно утилізації неліквідної деревини та виробництва паливних деревних продуктів, функціонування об'єктів рекреаційної інфраструктури, плантаційного лісорозведення дасть можливість підвищити ефективність використання персоналу лісогосподарських підприємств через збільшення обсягів виробництва та підвищення рівня продуктивності праці.

Необхідно враховувати факт того, що диверсифікація діяльності постійних лісокористувачів і введення додаткових потужностей у суміжних галузях призведе до підвищення

рівня зайнятості місцевого населення. Зростання попиту на недревну сировину та несировинні користості лісу, які використовуються суб'єктами рекреаційної діяльності, сприятиме підвищенню рівня самозайнятості місцевого населення. За таких умов буде забезпечено зростання вагомості лісогосподарського бізнесу, зокрема основної його структуроутворюючої ланки — постійних лісокористувачів, у відтворенні регіонального продукту, що у підсумку забезпечить зростання рівня соціальної відповідальності суб'єктів лісогосподарського, лісоохоронного та деревообробного бізнесу, а це має ключове значення для розбудови підприємницького середовища на сільських територіях.

Виходячи з необхідності врахування економічних, екологічних та соціальних аспектів диверсифікаційних процесів у лісовому господарстві, основними напрямками диверсифікації виробничо-господарської діяльності державних та комунальних лісогосподарських підприємств багатолісних регіонів має виступати урізноманітнення видів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності, що дасть можливість підвищити дієвість впливу лісового чинника на темпи соціально-економічного піднесення на національному та регіональному рівнях (рис. 2).

Особливо важливим напрямом диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів виступає збільшення обсягів виробництва паливних деревних продуктів, оскільки в умовах значних кон'юнктурних коливань на ринку енергоносіїв і відповідно їх подорожчання підвищується вагомість біологічного палива для забезпечення енергетичних потреб населених пунктів. Надійним джерелом виробництва твердого біологічного палива є лісосічні відходи та відходи деревообробки і лісопилення. Такого роду відходи мають піддаватися поділенню до відповідних фракцій, що даватиме змогу виготовляти паливні брикети та гранули.

Паливні продукти дадуть можливість органам місцевого самоврядування зменшити витрати, спрямовані на забезпечення опалення помешкань та об'єктів соціальної сфери. Для реалізації даного напрямку диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів мають застосовуватися зі сторони держави фінансові преференції, які стимулюватимуть суб'єктів лісогосподарського підприємництва максимальною мірою утилізувати неліквідну деревину як в місцях здійснення рубок, так і в місцях переробки деревини.

У зв'язку з обмеженістю площі лісів лісового фонду у Лісостеповій зоні необхідною

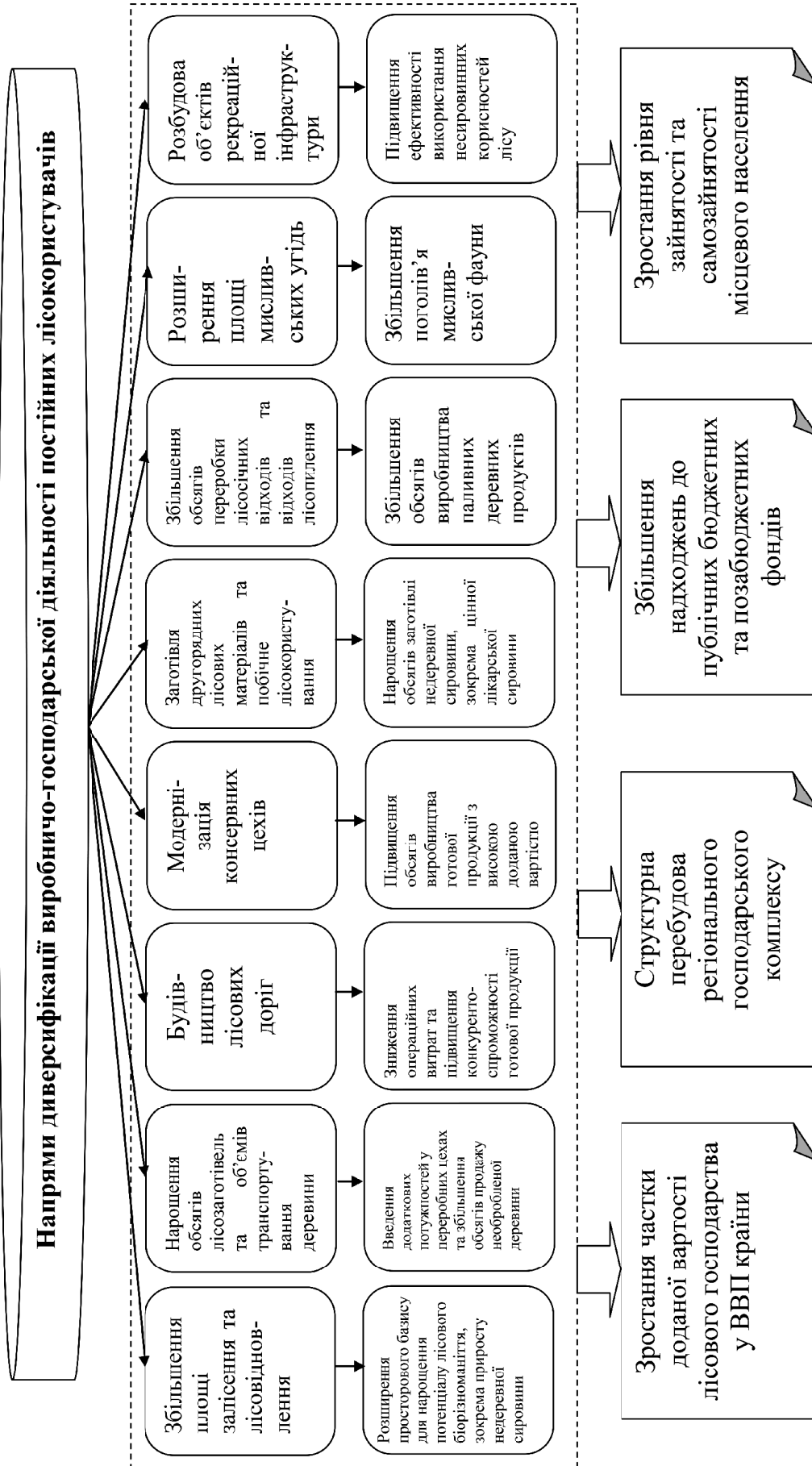

Рис. 2. Мультиплікативний соціо-еколого-економічний ефект диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів

умовою зростання ефективності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів є нарощення обсягів заготівлі другорядних лісових матеріалів та побічного лісокористування, що дасть можливість збільшувати обсяги заготівлі недеревної сировини, зокрема лікарської лісосировини. Це також виступає важливою складовою соціального лісівництва та посилює рівень комплексності природокористування.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Диверсифікація діяльності лісогосподарських підприємств (урізноманітнення номенклатури продукції, видів діяльності та контрагентів) виступає необхідною передумовою підвищення ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та зростання соціального і екологічного ефекту через активізацію процесів комерціалізації екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами. В умовах поглиблення процесів децентралізації підвищується вагомість виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів у багатолісних регіонах, а диверсифікація їх діяльності дасть можливість перетворити лісогосподарські підприємства в реальні полюси територіального розвитку. Водночас, виходячи з того, що ліс є важливим компонентом стійкості біогеоценозів, диверсифікація діяльності постійних лісокористувачів має враховувати весь комплекс екологічних обмежень, щоб лісогосподарська діяльність не призвела до еколого-деструктивних процесів у лісових масивах. Також в умовах поглиблення децентралізації підвищуються вимоги до постійних лісокористувачів в частині підвищення рівня зайнятості та самозайнятості населення територій концентрації лісових благ, що також має віднайти місце в спектрі напрямів диверсифікації виробничо-господарської діяльності лісогосподарських підприємств. Як пріоритетний напрям диверсифікації діяльності постійних лісокористувачів має стати виробництво паливних деревних продуктів на основі утилізації неліквідної деревини з огляду на необхідність зміцнення енергетичної самодостатності об'єднаних територіальних громад.

Література.

1. Борис Н.М. Стратегія поведінки вітчизняних лісових підприємств на міжнародному ринку промислових круглих лісоматеріалів з урахуванням прогнозування попиту. Вісник Харківського національного технічного універ-

ситету сільського господарства імені П. Василенка. 2013. Том 143. С. 13—18.

2. Дейнека А.М. Методологія управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.06. Нац. лісотехн. ун-т України. Л., 2010. 37 с.

3. Добрянська В.В., Глущенко Т.С. Розвиток лісогосподарської галузі та впровадження "зеленого" туризму в Україні на засадах екологічного маркетингу. Технологический аудит и резервы производства. 2015. № 3 (5). С. 20—23.

4. Нетробчук І.М. Аналіз лісокористування державного підприємства "Млинівське лісове господарство" Рівненської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2014. № 1. С. 232—241.

5. Шведюк Ю.В. Оцінювання еколого-економічної ефективності лісовідновлення на землях лісового фонду Малого Полісся: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.06. Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2016. 20 с.

References:

1. Borys, N.M. (2013), "Strategy of behavior of domestic forest enterprises in the international market of industrial round timber taking into account demand forecasting", *Visnyk Kharkiv-s'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni P. Vasylenka*, vol. 143, pp. 13—18.

2. Dejneka, A.M. (2010), "Methodology of forestry management on ecological and economic principles", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Nats. lisotekhn. un-t Ukrainy, Lviv, Ukraine*.

3. Dobrians'ka, V.V. and Hluschenko, T.S. (2015), "Development of the forestry industry and the introduction of "green" tourism in Ukraine on the basis of environmental marketing", *Tekhnolohycheskyj audyt y rezervy proyzvodstva*, vol. 3 (5), pp. 20—23.

4. Netrobchuk, I.M. (2014), "Analysis of forest use of the state enterprise "Mlynivske forestry" of Rivne region", *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Neohrafiia*, vol. 1, pp. 232—241.

5. Shvediuk, Yu.V. (2016), "Assessment of ecological and economic efficiency of reforestation on the lands of the forest fund of Maly Polissya", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Nats. un-t vod. hosp-va ta pryrodokorystuvannia, Rivne, Ukraine*.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2021 р.